

Partitë Politike dhe Prioritetet në Politika Publike në Ballkanin Perëndimor

Hyrje

Këshilli për Qeverisje Përfshirëse (CIG) mbajti takimin e dytë rajonal me zyrtarë të lartë të partive politike nga Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia. Takimi u mbajt gjatë datave 8-9 Dhjetor në Tiranë, Shqipëri. Pjesëmarrësit diskutuan sfidat e brendshme dhe të jashtme me të cilat përballet rajoni dhe hulumtuan mënyrat përmes së cilave partitë politike mund t'i adresojnë ato. Integrimi i Ballkanit Perëndimor në BE është ngadalësuar për arsye të jashtme dhe të brendshme: BE po përballet me vështirësitë e saj të brendshme, prandaj edhe po i vonon bisedimet e zgjerimit të mëtejshëm, kurse shtetet e Ballkanit Perëndimor ende vuajnë nga trashëgimia e konflikteve të së kaluarës, mosbesimit, ekonomive të dobëta, dhe sistemeve të dobëta demokratike. Pjesëmarrësit arritën në përfundimin se partitë politike do të duhej të promovonin më shumë zhvillim të brendshëm demokratik, bashkëpunim rajonal, përshejtim të reformave të nevojshme për integrimin në BE, si dhe promovimin e vlerave të përgjithshme demokratike dhe mirëkuptimin e tyre në rajon.

Tryeza e rumbullakët është pjesë e një iniciative të CIG mbi bashkëpunimin rajonal dhe zhvillimin demokratik, mbështetur dhe zbatuar në bashkëpunim me Zyrën Federale të Jashtme të Gjermanisë.

Është e vështirë dhe e ndjeshme për përfaqësuesit e partive politike të ndërmarrin veprime të guximshme për promovimin e bashkëpunimit rajonal. Edhe vetëm të ulurit pranë njëri-tjetrit vazhdon të mbetet gjë e ndjeshme në publikun e tyre. Një foto e rastësishme e marrë nga një mysafir i hotelit që tregonte se përfaqësues të Kosovës dhe të Serbisë janë ulur në të njëjtën tryezë në këtë takim, u debatua për ditë të tëra në Prishtinë dhe Beograd, duke i etiketuar pjesëmarrësit si tradhtarë dhe jo-besnik ndaj interesave kombëtare. "Imagjinoni përfaqësuesit francezë dhe gjermanë 20 vjet pas Luftës së Dytë Botërore ende duke pasur probleme për të ulur në të njëjtën tryezë," tha një folës, duke shtuar se, "ata në vend të kësaj po ndërtonin themelet e Bashkimit Evropian. Përderisa në rajonin tonë është akoma problematike të flasim me njëri-tjetrin, lëre më të ndërtojmë ndonjë gjë të re". Raportimi mediatik i fotografisë dhe reagimet negative të publikut në të dy vendet demonstronin një deficit të madh demokratik në shumë sektorë socialë në rajon. Praktikisht, as edhe një media e vetme, analist apo komentator politik nuk u interesua për përmbajtjen e takimit, e lëre më të mbështesin iniciativa të tilla. Nëse ky lloj raportimi është ndonjë tregues, Ballkanin Perëndimor e pret një udhë e gjatë.

Ky raport bazohet në diskutimet e tryezës së rrumbullakët të mbajtura nën Rregullen e Shtëpisë Chatham. Pjesëmarrësit morën pjesë në diskutime në kapacitetet personale. Ne jemi munduar të jemi të saktë dhe të ekuilibruar në përmbledhjen e diskutimeve dhe të kërkojmë mirëkuptimin e pjesëmarrësve, vërejtjet e të cilëve mund të mos jenë kapur plotësisht në këtë raport të shkurtër. Raporti nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e CIG dhe Zyrës Federale Gjermane të Jashtme.

Prioritete të përbashkëta vendore dhe rajonale

Ekziston një përputhshmëri midis një numri të prioriteteve vendore dhe rajonale. Ndotja e ajrit, mungesa e sundimit të ligjit dhe lufta kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit janë fushat në të cilat vendet mund të bashkëpunojnë.

Ndotja e ajrit është një nga kërcënimet më të mëdha vendore dhe rajonale, duke vrarë në heshtje mijëra njerëz në vit. Shkupi, Prishtina, Sarajeva dhe shpesh Beogradi kryesojnë listën e qyteteve më të ndotura në botë. Pjesëmarrësit sqaruan se ata kanë ide, por jo mjetet financiare se si të adresohet shpejt dhe në mënyrë efektive ndotja e ajrit, por ranë dakord se kjo duhet të jetë një ndër prioritetet kryesore të rajonit. Përmirësimi i termocentraleve të qymyrit, lëvizja drejt energjisë së ripërtërishme dhe zbatimi i standardeve të rrepta të emetimit të makinave ishin disa nga hapat e rekomanduar. Bashkimi Evropian dhe Procesi i Berlinit janë dy mekanizma që mund të ndihmojnë rajonin në këtë drejtim me ekspertizë dhe financim.

Liria e lëvizjes është një zonë tjetër që do të përfitonte si nga shtetet veçmas, ashtu edhe nga rajoni. Një folës raportoi se kamionët e vitit të kaluar kaluan mbi 26 milion orë duke pritur në vendkalimet kufitare në shtetet e Ballkanit Perëndimor, një rajon me rreth 20 milion njerëz, me madhësinë e popullsisë së Rumanisë. "Ne urgjentisht duhet të mendojmë për zgjidhje jashtë kufijve," theksoi një folës. Lehtësimi i kufizimeve për lirinë e lëvizjes së njerëzve është urgjente. Heqja e pengesave në tregti dhe investime duhet të ndjekë këtë veprim. E ashtuquajtura "Iniciativa Mini Schengen" e udhëhequr nga Shqipëria, Maqedonia e Veriut dhe Serbia synon t'i adresojë këto çështje, por Bosnja dhe Hercegovina, Kosova dhe Mali i Zi duken skeptikë ndaj objektivave të kësaj iniciative. "Është një ide e mirë në parim, por ne jemi skeptikë ndaj objektivave," tha një pjesëmarrës. Një folës tjetër tha që drejtuesit e tre vendeve iniciuese duhet të bëjnë më shumë për të hequr këtë skepticizëm. "Ata përkundrazi po bëjnë të kundërtën."

Megjithëse të gjithë ranë dakord në parim që lëvizja e lirë e njerëzve, mallrave dhe kapitalit është e dobishme për të gjithë, trashëgimia e së kaluarës dhe mosbesimi nuk janë duke i dhënë rrugë bashkëpunimit. Disa folës thanë që bashkëpunimi rajonal duhet të jetë "i drejtë dhe i barabartë", duke marrë parasysh që iniciativa aktuale nuk është e tillë, veçanërisht kur Serbia dhe Bosnja dhe Hercegovina nuk e njohin pavarësinë e Kosovës. Gjatë takimit pati konsensus që BE-ja do të zbatojë një "politikë kontrolli" në lidhje me Ballkanin Perëndimor dhe se rajoni vetë duhet të rregullojë disa çështje. "Ne duhet të pyesim veten nëse mund t'i zgjidhim vetë mosmarrëveshjet kryesore. Nëse konkludojmë se nuk mundemi, atëherë duhet t'i lëmë këto mosmarrëveshje dhe të punojmë për gjëra të tjera më të vogla. "

Arsimi është një nga elementet që ka pësuar më së shumti nga konfliktet e dekadave. Pas ndarjes jugosllave të pasuar nga luftërat etnike, sistemi arsimor nuk ishte prioritet për qeveritë e atëhershme. Megjithëse kërkesat e tregut të punës kanë ndryshuar në mënyrë drastike, sistemi arsimor në Ballkanin Perëndimor ndjek metodologjinë e vjetër. Pjesëmarrësit konsideruan se ndryshimet mjaft sipërfaqësore në vitet e kaluara nuk janë të mjaftueshme për t'i përgatitur studentët për një treg pune të shekullit 21. Vendet duhet të investojnë më shumë në shkollat profesionale dhe diversitetin e veprimtarive të tyre kurrikulare dhe metodologjisë së mësimdhënies, duke e afruar atë me modelin perëndimor. Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Studentëve (PISA) përsëri këtë vit tregoi rezultate zhgënjyese për rajonin. Rajoni duhet të punojë së bashku në rregullimin e sistemit arsimor me qëllim të përmirësimit të performancës. PISA tregoi se edhe nxënësit e shkollave të mesme kishin probleme me aftësitë e të lexuarit. Një gjeneratë e tillë do të kishte perspektivë mjaft të zymtë në tregun e punës. Një folës tha se është koha të rimendojmë një reformë të re arsimore sepse "ajo që ne kemi thjesht nuk funksionon". Pjesëmarrësit rekomanduan që vendet e Ballkanit Perëndimor të njohin edhe diplomat universitare të njëri-tjetrit.

Toleranca dhe mirëkuptimi është një parakusht kryesor për ndërtimin e shoqërive demokratike dhe promovimin e bashkëpunimit rajonal. Shoqëritë e Ballkanit Perëndimor duhet të bëhen më tolerantë dhe të respektojnë pozicionet e tjera. Trashëgimia e së kaluarës mbetet problematike për rajonin. "Ne ende jetojmë në të kaluarën, në një të kaluar të ashpër," tha një folës. Shumë pjesëmarrës rekomanduan që politikanët nuk duhet të ofrojnë interpretimet e tyre të historisë ose të komentojnë mbi krimet e luftës. "Lini historinë te historianët dhe krimet e luftës tek gjyqtarët." Ka shumë zemërim midis popullatës që nuk janë të gatshëm të "harrojnë dhe falin". Një folës tjetër tha që rajoni duhet të ndryshojë "sistemin e tij të vlerave", duke parë njëri-tjetrin si partner eventual, jo armik. Pati pothuajse një konsensus që liderët politikë dhe elitat intelektuale nuk po kontribuojnë në tolerancë dhe mirëkuptim. "Të gjithë kemi rënë në grackën e nacionalizmit dhe atdhetarizmit," tha një folës, duke shtuar se "ne duhet të përmirësojmë mirëkuptimin tonë për këto terma, nacionalizmi dhe patriotizmi i shekullit 21 janë të ndryshme nga ato të shekullit të 19-të".

Bashkëpunimi në fushën e sigurisë është thelbësor për stabilitetin e rajonit. Pati pajtueshmëri që rajoni nuk duhet të shpenzojë para për blerjen e armëve. Serbia nuk do të blejë armë dhe pajisje të reja duke filluar nga viti 2020, dhe disa pjesëmarrës thanë se shpresojnë se kjo do t'i inkurajojë të tjerët në rajon të ndjekin të njëjtën rrugë. Disa thanë që armët nuk janë më një kërcënim. "Siguria në rajon është e garantuar nga NATO", kështu që një garë armësh në rajon do të ishte një politikë e keqe dhe një humbje burimesh. Pjesëmarrësit e Kosovës thanë që Kosova duhet të bëhet anëtare e Interpolit për të kontribuar vërtet në nismat rajonale të sigurisë.

Iniciativa konkrete të mundshme

Pjesëmarrësit dolën me një numër idesh bashkëpunimi rajonal që do të mund të inicohen në mënyrë të pavarur ose me mbështetjen e Procesit të Berlinit. Ata u dakorduan që në takimet e ardhshme gjatë vitit 2020 të punojnë në një strategji bashkëpunimi rajonal që

do të përfshinte ato interesa kombëtare që përputhen me interesat e rajonit. Strategjia do të zbatohet deri në vitin 2022. Pjesëmarrësit thanë se ata do të përcaktojnë çështjet, metodologjinë e zbatimit dhe lobimin përmes partive të tyre dhe drejtuesve të partive për procesin e zbatimit. Pikat e mëposhtme u përmendën si përmbajtje të mundshme të strategjisë:

1. Liria e lëvizjes së njerëzve në rajon. Vendet duhet të fillojnë me lehtësimin e kufizimeve që synojnë lëvizjen e lirë të lirë brenda një periudhe kohe të rënë dakord.
2. Bashkëpunimi në projektet e infrastrukturës rajonale dhe strategjitë rajonale të punësimit përmes Procesit të Berlinit. Megjithëse disa pjesëmarrës ishin skeptikë ndaj iniciativave të tilla, të tjerë ishin të bindur se kjo mund të bëhet, duke përmendur marrëveshjen për roaming si një histori të vështirë, por të suksesshme.
3. Zhvillimi ekonomik rajonal përmes qasjeve të përbashkëta, duke shfrytëzuar dhe mobilizuar paratë ekzistuese në rajon, jo vetëm për të pritur investimet e huaja.
4. Lëvizshmëria intelektuale, përfshirë shkëmbimet e studentëve të mësuesve.
5. Doganat elektronike për rajonin ose vendkalimet një-ndalëse kufitare dhe njohja e ndërsjellë e çertifikatave dixhitale.
6. Bashkëpunimi policor.
7. Lidhja e rajonit përmes fluturimeve të drejtpërdrejta. Nëse nuk është fitimprurëse, qeveritë mund të subvencionojnë fluturime të tilla.
8. Përfundimi i autostradës Prishtinë-Nish.

Edhe pse pak mund të arrihet për të përmirësuar situatën e përgjithshme ekonomike pa stabilitet politik dhe investime të konsiderueshme, ka hapësirë të mjaftueshme për të aktivizuar potencialin ekonomik të Ballkanit Perëndimor. Një aktivizim ekonomik i rajonit do të paguante dividendë të shumëfishtë: do të nxiste rritjen duke shfrytëzuar burimet e përdorura njerëzore dhe gradualisht të eliminonte "fenomenin e ikjes së njerëzve me profesione të rëndësishme" në shtëpi. Nëse nuk prodhohen nxitje për të dekurajuar këtë prirje, mund të ketë pasoja shkatërruese afatgjata për rajonin. I gjithë rajoni mbetet i prekshëm nga sindroma e ikjes së njerëzve të kualifikuar nga rajoni dhe efektet afatgjata mund të jenë të rënda.

Partitë politike dhe cilësia e demokracisë

Edhe pse në mënyrë të qëndrueshme po lëvizin drejt konsolidimit, partitë politike në Ballkanin Perëndimor janë ende në tranzicion: politikanët vazhdojnë të lëvizin nga një parti në tjetrën, partitë e reja dhe iniciativat qytetare po formohen, dhe partitë politike dhe aleancat vazhdojnë të ndahen dhe riorganizohen. Ish-armiq të bëhen miq dhe formojnë koalicione të çuditshme politike dhe qeveritare, ndërsa ish-aleatët dhe miqtë bëhen kundërshtarë të urryer. Rajonit i mungojnë partitë multietnike. Shumë besojnë se këto ndarje bazohen më shumë në përfitime personale dhe partizane sesa në dallime ideologjike dhe politike.

Megjithëse debati politik publik ka të bëjë me politika dhe strategji, votuesit në rajon, sipas shumë pjesëmarrësve, besojnë se përfaqësuesit e tyre politikë përpiqen vetëm të

zgjasin qëndrimin e tyre në pushtet për të maksimizuar përfitimet e tyre private sesa të avancojnë interesin publik. Disa raportuan se popullsia po rritet me cinizëm, duke parë grindjet brenda dhe ndërmjet partive dhe drejtuesve të partive si të parëndësishme, egoiste dhe larg adresimit të nevojave të qytetarëve. Besimi në parti po bie. Pjesëmarrja e votuesve në rajon gjithashtu ka rënë ndjeshëm.

Pjesëmarrësit thanë se në kontekstin politik kalimtar të Ballkanit Perëndimor shpesh është e vështirë të kornizohen politika afatgjata dhe kohezive. Ka pak vazhdim politikash kur qeveritë ndryshojnë. Një folës raportoi se kur partia e tij erdhi kohët e fundit në pushtet në vendin e tij, administrata publike ishte në rrëmuje. Administratat gjithashtu nuk janë profesionale dhe kështu janë të vështira për të formuluar dhe rrjedhimit për të mundësuar zbatimin e politikave në mënyrë koherente. Një folës shpjegoi se edhe kur ato zbatohen politika të mira, zakonisht duhet kohë që efektet të bëhen të dukshme për publikun. "Tani po marrim masa për ndotjen e ajrit, por do të duhen disa vite që publiku të shohë rezultatet."

Pjesëmarrësit identifikuan një numër problemesh me të cilat përballen vendet e tyre dhe rajoni, por pranuan që procesi i identifikimit të problemeve është gjithmonë më i lehtë sesa formulimi dhe zbatimi i politikave për adresimin e tyre. Qeveritë identifikojnë lehtë problemet dhe sfidat me të cilat përballen vendet e tyre, por "çështja bëhet e ndërlikuar kur bëhet fjalë për krijimin e propozimeve për t'i zgjidhur ato." Objektivat e politikave qeveritare janë shpesh të paqarta, duke munguar detaje dhe kosto financiare reale. U sugjerua që më shumë profesionistë që i kuptojnë çështjet, përfshirë ata që janë jashtë politikës, duhet të përfshihen në politikëbërje.

Pjesëmarrësit ranë dakord që institucionet e pavarura, ekuilibri efektiv i pushtetit, gjyqësori kompetent dhe mediat e pavarura dhe profesionale janë përbërësit kryesorë të një demokracie liberale efektive. Ashtu si në pjesën tjetër të botës, demokracitë e Ballkanit Perëndimor kanë provuar një prapambetje, por shumë pjesëmarrës thanë se demokracia e rajonit nuk është nën kërcënim. Ata kërkuar forcimin dhe institucionalizimin më të madh të partive politike në rajon. Kanalet në dispozicion të partive për të mbajtur përgjegjës aktorët janë të dy formave, siç janë veprimtaria legjislative dhe zgjedhore, dhe ato joformale, siç janë protestat. Partitë politike janë pra thelbësore për krijimin e një sjelljeje të përgjegjshme dhe demokratike të zyrtarëve politikë dhe bërjen e demokracive më efektive. Disa argumentuan se partitë politike janë mekanizmi më i mirë për të përmirësuar përgjegjshmërinë e liderëve politikë duke forcuar kontrollet dhe balancat zyrtare dhe duke e bërë demokracinë një sistem vetë-zbatues. Pjesëmarrësit arritën në përfundimin se zhvillimi i partive konsiderohet gjithashtu si dëshmi e niveleve më të larta të demokracisë.

Partitë e institucionalizuara kanë baza të forta, të qëndrueshme mbështetjeje, organizata të mira dhe objektiva që janë të dallueshme si për votuesit ashtu edhe për kandidatët. Në të kundërt, partitë e institucionalizuara dobët kanë platforma të artikuluar dobët, organizim të dobët dhe nuk kanë baza të qëndrueshme mbështetjeje. Në sistemet e institucionalizuara të partive, konkurrenca më domethënëse ndodh ndërmjet partive politike të krijuara, me modele relativisht të qëndrueshme të konkurrencës ndër-partiake.

Në rajon, konkurrenca e partive është mjaft agresive dhe bashkëpunimi midis partive qeverisëse dhe opozitës është pothuajse inekzistente.

Rolet thelbësore përfaqësuese dhe qeveritare të partive janë a) mobilizimi zgjedhor; b) strukturimi i çështjeve (strukturimi i zgjedhjeve midis grupeve konkurruese të kandidatëve në dimensione të ndryshme të çështjes); c) përfaqësimi shoqëror (përfaqësimi i grupeve të ndryshme shoqërore); d) grumbullimi i interesit (interesat specifike të grumbulluar në koalicione më të gjera dhe qeverisëse. Kjo zhvillohet pas zgjedhjeve kur një koalicion negociohet dhe formohet. është e rëndësishme për ndërlidhjen e politikës publike dhe stabilitetit të politikave.); dhe e) formojnë dhe mbështesin qeverinë.

Si përfundim, pjesëmarrësit vunë në dukje se pa marrë parasysh teprimeve të herëpashershme, euforia dhe retorika nacionaliste në rajon po veniten me një ritëm më të shpejtë se kurrë më parë dhe çështjet e “bukës dhe gjalpit” po bëjnë rrugën e tyre në krye të listës prioritare. Reagimet e publikut ndaj të ashtuquajturave çështje nacionale nuk janë aq të forta, dhe për herë të parë ne shohim shqiptarët e Kosovës dhe serbët e Kosovës që protestojnë në Shtërpcë / Strpce së bashku kundër projekteve që dëmtojnë mjedisin e tyre. Sipas analizave të ndryshme, lista e prioriteteve është e njëjtë për të gjithë njerëzit në rajon. Prandaj, ekzistojnë parakushte për të intensifikuar bashkëpunimin politik dhe ekonomik për të prodhuar politika efektive kombëtare dhe rajonale dhe për të siguruar zbatimin e tyre me qëllim të përmirësimit të jetës së njerëzve.

Pjesëmarrësit

- Arban Abrashi**, Anëtar, Kryesia, Lidhja Demokratike e Kosovës; Deputet, Parlamenti i Kosovës
- Marko Djuric**, Nënkryetar, Partia Progressive Serbe; Drejtor, Zyra për Kosovë, Qeveria e Serbisë
- Natasa Gacesa**, Sekretare Ndërkombëtare, Partia Socialiste e Serbisë
- Shpetim Gashi**, Nënkryetar, Këshilli për Qeverisje Gjithëpërfshirëse
- Ardian Gjini**, Nënkryetar, Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës; Kryetar i Komunës së Gjakovës
- Aleksandra Jerkov**, Nënkryetare, Partia Demokratike; Deputete, Parlamenti i Serbisë
- Belind Kellici**, Kryetar, Forumi Rinor dhe Anëtar, Kryesia, Partia Demokratike e Shqipërisë
- Shpati Kolgega**, Zëvendës-Sekretar Ndërkombëtar, Partia Socialiste e Shqipërisë; Zëvendës- Ministër i Arsimit, Sportit dhe Rinisë and Youth në Shqipëri
- Jeta Loshaj**, Bashkëpunëtoare, Këshilli për Qeverisje Gjithëpërfshirëse
- Damjan Manchevski**, Nënkryetar, Unioni Social-Demokratik i Maqedonisë së Veriut; Ministër i Shoqërisë së Informacionit dhe Administrimit të Maqedonisë së Veriut
- Damir Masic**, Anëtar, Kryesi, Partia Socialdemokrate; Deputet, Parlamenti i Federatës së Bosnjës dhe Hercegovinës
- Timco Mucunski**, Sekretar Ndërkombëtar, Organizata e Brendshme Revolucionare Maqedonase - Partia Demokratike për Unitetin Kombëtar të Maqedonisë
- Igor Novakovic**, Bashkëpunëtor, Këshilli për Qeverisje Gjithëpërfshirëse
- Dusan Petrovic**, Anëtar, Bordi Kryesor, Lidhja e Social-Demokratëve të Pavarur; Këshilltar i Presidentit të Republikës Serbe
- Haris Plakalo**, Anëtar, Partia e Veprimit Demokratik; Sekretar i Përgjithshëm, Lëvizja Evropiane e Bosnjës dhe Hercegovinës
- Alex Roinishvili Grigorev**, President, Këshilli për Qeverisje Gjithëpërfshirëse
- Xhelal Svecla**, Anëtar, Presidenca, Lëvizja Vetëvendosje
- Teuta Vodo**, Sekretare Ndërkombëtare, Partia Socialiste e Shqipërisë
- Ivan Vujovic**, Sekretar i Përgjithshëm, Partia Socialdemokrate e Malit të Zi